Lakivaliokunnalle

Monimuotoiset perheet -verkoston lausunto hallituksen esityksestä vanhemmuuslaiksi
HE 132/2021 vp

Yleistä

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä vanhemmuuslaiksi.

Esitys on hyvin valmisteltu ja perusteltu niiltä osin kuin valmistelua on tehty. Äitiyslain ja isyyslain yhdistäminen yhteiseksi vanhemmuuslaiksi muissa Pohjoismaissa olevan käytännön mukaisesti selkiyttää ja yksinkertaistaa sääntelyä.

Verkoston kritiikki kohdistuu siihen, että esitys on valmisteltu teknisluontoisesi ja suppeasti. Valmisteluvaiheessa on tehty valinta olla selvittämättä laajasti vanhemmuutta koskevan sääntelyn uudistustarpeita. Tämän vuoksi esitys ei sisällä olennaisia muutoksia lasten perhesuhteiden turvaamiseksi eikä monimuotoisiin perheisiin syntyvien, adoptoitavien tai sijoitettavien lasten oikeudellisen aseman parantamiseksi.

Lainsäädännön muutostarpeiden kartoittaminen

Vanhemmuuslain valmistelun olisi pitänyt perustua laajaan kartoitukseen, jossa olisi tarkasteltu vanhemmuuden sääntelyn uudistustarpeita laajemmin kuin pelkästään nykylaeissa esiin tulleiden soveltamiskäytännön puutteiden osalta.

Selvitystä olisivat vaatineet esimerkiksi seuraavat tilanteet:

- Lapsen kuolleena syntyminen – mahdollisuus vahvistaa vanhemmuus myös kuolleena syntyvälle lapselle
- Sateenkaariperheet, joissa syntyvällä lapsella on lähtökohtaisesti useampi kuin kaksi vanhempaa.
- Lastensuojelun perhehoidossa tilanteet, joissa lapsi haluttaisiin adoptoida osaksi sijaisperhettä, mutta lapsen edun mukaista olisi säilyttää oikeudellinen side myös biologisiin vanhempiinsa.
- Uusperheet, joissa lapsella on tosiasiassa useampi kuin kaksi vanhempaa. Esimerkiksi tilanne, jossa lapsella on vanhempi, joka ei ole lapsen elämässä vahvasti läsnä, ja lapsen edun mukaista olisi perheen sisäisen adoption kautta vahvistaa toinen arjessa läsnä oleva vanhempi myös oikeudelliseksi vanhemmaksi katkaisematta kuitenkaan suhdetta alkuperäiseen vanhempaan.
- Transihmisten tilanteet, joissa synnyttäjä ei ole juridisesti nainen, sekä sukupuolen korjaamisen tuloksena syntyvät väärät vanhemmuusmerkinnät väestörekisterissä. Sukupuoltaan korjaavan henkilön vanhemmuusmerkintä tulisi voida muuttaa hänen

Monimuotoiset perheet
Kaikkien perheiden Suomi
Hämeentie 29, 7.krs 00270 Helsinki
www.monimuotoisetperheet.fi

omalla ilmoituksellaan hänen haluamallaan tavalla. Toissijaisesti sukupuolimerkinnän tulisi seurata henkilön juridista sukupuolta. Nykytila, jossa vanhemmuusmerkintä on aina alkuperäisen vanhemmuuden mukainen, tuo vanhemman transtaustan esiin mm. lapsen asioita hoitaville ammattilaisille ja altistaa siten lapsen syrjinnälle vanhemman sukupuoli-identiteetin perusteella.

- Isyysolettaman uudelleentarkastelu: missä määrin avioliiton isyysolettama on järkevä säilyttää sääntelyssä, kun jo nykylainsäädännön soveltamiskäytännössä on tullut ilmi, että se johtaa ongelmatilanteisiin? Ongelmia syntyy etenkin silloin, kun lapsen biologinen isä on joku muu kuin aviomies. Vanhemmuuden tunnustamismenettelyn ulottamista kaikkiin lapsiin tulisi selvittää. Tällöin vanhemmuus selvitettäisiin aktiivisesti joka tilanteessa vanhempien siviilisäädystä riippumatta, mikä voisi osaltaan ehkäistä väärien olettamien syntymistä.
- Perheen sisäisen adoption uudelleenarvioiminen: perheen sisäinen adoptio tulisi mahdollistaa myös avoliitoissa, eron jälkeen sekä tilanteissa, joissa vanhemmat eivät ole olleet keskenään parisuhteessa.

Monimuotoiset perheet -verkosto toteaa, että lakiesitys on liian suppeasti valmisteltu ja tulisi palauttaa riittävän laajapohjaiseen valmisteluun. Nykyinen lakiesitys ei tuo olennaisia muutoksia lasten oikeudellisen aseman turvaamiseksi erilaisissa perhetilanteissa.

Verkosto esittää lisäksi, että vanhemmuuden sääntelyn muutostarpeista käynnistetään viipymättä selvitystyö, jonka tulosten pohjalta valmistellaan vanhemmuuden sääntelyn laaja uudistus, jossa huomioidaan lasten erilaiset perhetilanteet.

Osa vanhemmuuden sääntelyn muutostarpeista on sellaisia, joiden osalta muutokset olisi ulotettava myös muihin lakeihin kuin isyys-, äitiys- tai hedelmöityshoitolakiin. Etenkin adoptiolaki kaipaisi pikaista uudistamista, ja tämän osalta Adoptiolautakunnan johdolla on parhaillaan meneillään uudistustarpeiden laajapohjainen kartoitus adoptiokentän toimijoiden kanssa.

Lapsia syntyy, adoptoidaan ja sijoitetaan monissa erilaisissa perhetilanteissa. Lainsäädännön tehtävä on suojata lasta ja tämän läheisiä suhteita kaikissa elämäntilanteissa. Käsillä oleva lakiesitys on liian suppea eikä edistä tätä tavoitetta.

Yksityiskohtaiset huomiot käsillä olevaan lakiesitykseen

- Hedelmöityshoitolakiin esitettävä muutos, jossa naisparilla on oikeus halutessaan käyttää hoitoihin luovutettuja siittiöitä, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa hoitojen tuloksena syntyvän lapsen isäksi, on kannatettava. Tämä palauttaa asiaintilan äitiyslakia edeltävään tilanteeseen.
- Samalla olisi kuitenkin mahdollistettava sama valinta myös naisen ja miehen muodostamille pareille. On epäyhdenvertaista, että naispari saa valinnan mahdollisuuden, jota naisen ja miehen muodostama pari ei saa. Tämä edellyttäisi

sääntelyä, joka huomioisi naisen ja miehen muodostamaan avioliittoon sisältyvän isyysolettaman.

- Puolison suostumuksen ei tulisi olla vaatimus hedelmöityshoitojen saamiselle, jos hoidot eivät vaikuta puolison oikeudelliseen asemaan.
- Vanhemmuuden vahvistaminen oikeudenomistajien suostumuksella: esityksessä ehdotetaan vanhemmuuden vahvistamismahdollisuutta vanhemman kuoleman jälkeen tilanteessa, jossa lapsi on saanut alkunsa lahjasukusoluilla. Tämä on kannatettava muutos. Perustelutekstin osalta huomiona, että tämä muutos koskee kaikkia tilanteita, joissa lapsi on saanut alkunsa luovutetuilla sukusoluilla, ei yksinomaa naisparien tilannetta.
- Lain 4§ perusteluja on tarkennettava siten, että on täysin yksiselitteistä, että lapsen geneettinen isyys voidaan vahvistaa riippumatta siitä, onko isä ollut juridiselta sukupuoleltaan mies vai nainen hedelmöityksen aikaan. On kestämätöntä, että vanhemman oikeudellisen sukupuolen korjaaminen vaikuttaisi siihen, voiko hänet vahvistaa hänen sukusoluillaan alkunsa saaneen lapsen vanhemmaksi vai ei. Tästä asiasta yksityiskohtainen korjausehdotus löytyy Sateenkaariperheet ry:n kirjallisen lausunnon kohdasta 3.

Lakialoite isyyslain §44 kumoamista koskevaa lakialoitetta

Monimuotoiset perheet -verkoston näkökulmasta aloitteessa ei huomioida lapsen olemassa olevien vanhemmuussuhteiden suojaamisen näkökulmaa, joka verkoston mielestä on paremmin huomioitu käsillä olevassa lakiesityksessä vanhemmuuslaiksi.

Verkoston näkökulmasta esityksessä vanhemmuuslaiksi on löydetty riittävä tasapaino. Esitys suojaa toisaalta aviomiehen oikeutta tilanteessa, jossa hän saa selville biologisen isyytensä kyseenalaistavan seikan. Toisaalta esitys huomioi lapsen oikeuden olemassa olevaan perhesuhteeseen ja siihen, ettei oikeudellinen suhde isään ole pysyvästi epäselvä ja epäilyksen alainen.

Lakialoitteen toteutuessa aviomiehellä olisi oikeus vaatia isyytensä kumoamista koska tahansa, vaikka hän olisi alusta asti ollut tietoinen biologisen isyytensä kyseenalaistavista seikoista. Tällöin esimerkiksi avioliiton kriisiytyminen muista syistä voi vaarantaa myös lapsen suhteen oikeudelliseen isäänsä.

Lakialoitteen tarve tässä asiassa perustelee kuitenkin laajempaa isyysolettaman tarpeellisuuden tarkastelua – mikäli isyys todettaisiin kaikissa tilanteissa tunnustamismenettelyn kautta, voisi avioliittoon perustuvien isyysolettamien synnyttämä tarve isyyden kumoamisiin vähentyä.

Lisätietoja

Anna Moring
Johtava asiantuntija
Monimuotoiset perheet -verkosto
050 3750832
anna.moring@monimuotoisetperheet.fi

Monimuotoiset perheet -verkosto

on kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptioperheet ry, Familia ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen nuoret lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

www.monimuotoisetperheet.fi